

Konferencijos

Europos antropologų forumas Čekijoje: Europos antropologijos link

2004 rugsėjo 1–5 d. į viduramžių Čekijos, Rytų Bohemijos Litomyšlio miestelį susirinko 33 antropologai iš 19 Europos šalių. Visus juos dalyvauti Europos mokslo fondo finansuotame seminare sukviėtė Europos socialinių antropologų asociacijos (EASA) Europeistų sekcijos vadovas prof. Andreasas Barrera-Gonzalezas (Madrido Complutense universitetas), kuriam talkino prof. Martine Segalen (Paryžiaus universitetas) bei tiesioginis seminaro rengėjas, bene žymiausias čekų antropologas Dr. Peteris Skalnikas (Pardubicės universitetas, Čekija).

Šio akademinio susitikimo idėja kilo ilgą laiką tarpusavyje bendradarbiaujančių (per akademinčius studentų ir dėstytojų Erasmus/Socrates mainus, intensyvias programas, tiriamuosius seminarus bei konferencijas) Europos universitetų tinklui. Tuo labiausiai buvo suinteresuoti kolegos, dėstantys įvairių Europos universitetų Antropologijos departamentuose ir siekiantys koordinuoti antropologijos kursų dėstymą, kartu ir nubrėžti Europos antropologijos tyrimų darbotvarkę. Pagrindinis šio forumo tikslas, kaip rašoma jo preambulėje, „kloti aiškų ir sistemingą pamatą antropologiniams ir giminingų mokslų tyrinėjimams bei publikacijoms apie lokalias, regionines ir tautines Europos visuomenes, kas padėtų sukurti ilgalaikę, koordinuojamų tyrimų programą“.

Per tris seminaro dienas buvo perskaityta trisdešimt pranešimų. Po jų kilusios diskusijos buvo sugrupuotos į šias sesijas:

- Europos antropologijos link: dėstymo aspektas;
- Europos antropologijos link: tyrimų aspektas;

- Bendradarbiavimas dėstant ir atliekant tyrimus Europos regione.

Kiekvienos iš šių sesijų pabaigoje buvo suformuluotos baigiamosios ataskaitos, kuriose nurodytos svarbiausios problemos buvo dar kartą apsvarstytos atvirose diskusijose. Sesijų metu buvo įnirtingų diskusijų dėl Europos antropologijos definicijos, dėl jos kaip studijų ir tyrimų srities vietos, aiškiai skiriant tai nuo antropologijos „atlikimo“ (antropologinių tyrinėjimų) Europos kontinente. Tuo buvo griežtai atskirta *Europos antropologija* (*European Anthropology*) nuo *antropologijos Europoje* (*Anthropology of Europe*).

Diskusijose keltas klausimas, ar Europa yra tinkamas studijų ir tyrimų objektas, ar tokiam tyrimų „objektui“ analizuoti gali būti taikomi kanoniniai antropologijos metodai ir tyrimų instrumentai. Dauguma seminaro dalyvių laikosi nuomonės, kad Europa yra tinkamas ir pagrįstas antropologinių tyrimų objektas ir kad antropologams verta tyrinėti jiems artimą ir pažįstamą erdvę (kartu nemažinant dėmesio tolimiems ir „egzotiškiems“ pasaulio kraštams). Svarbiausia, kad antropologai, būdami kompetentingi savo srities profesionalai, pagal savo mokslinius interesus neliktų abejingi šių dienų problemoms ir prisidėtų, pirmiausia žvelgdami iš savo originalios teorinės, metodologinės ir epistemologinės perspektyvos, prie viešų diskusijų ir politikos gairių formulavimo Europoje.

Forumo dalyviai aktyviai ieškojo atsakymo į klausimą: kuo ir kaip antropologi-

ja galėtų prisidėti prie Europos visuomenių tyrinėjimo; kaip ji galėtų prisidėti aiškinant Europą kaip istorinę ir kaip besiformuojančią realybę; koks galėtų būti antropologijos vaidmuo šalia kitų socialinių mokslų disciplinų ir ko negali pasiūlyti humanitariniai mokslai. Buvo iškeltos ir aktyviai aptarinėtos tarpdisciplininės ir disciplinų kaitos problemos, moksliniai metodai, antropologijos statusas tarp artimų humanitarinių ir socialinių mokslų.

Dr. Alexandra Bitusikova (Banka Bystricos universitetas, Slovakija), šiuo metu dirbanti Europos universitetų asociacijos būstinėje Briuselyje, inicijavo pragmatines diskusijas apie antropologijos galimybes ir pajėgumą efektyviai spręsti Bolonės deklaracijos (dokumentas, reguliuojantis Europos aukštojo mokslo sistemos suvienodinimą) iškeltus iššūkius bei daryti įtaką Europos šalių švietimo strategijoms, formuojamoms šios deklaracijos pagrindu. Buvo aptarinėjama, kokia atnaujinamoje Europos aukštojo mokslo ir tyrimų sistemoje institucinė ir akademinė niša bus rezervuota antropologijai.

Šioje konferencijoje Lietuvai atstovavęs Vytis Čiubrinskas savo pranešime „Sociokultūrinės antropologijos studijos Baltijos šalyse“ pabrėžė, kad Volkskunde tradicija, t. y. tautotybinė-kraštotybinė, „skubanti“ užregistruoti „nykstančią“ liaudies kultūrą ir „autentiškas“ liaudies tradicijas etnologija, tebėra įtakinga pokomunistinėse Baltijos šalyse. O kad antropologija būtų išileista į universitetus, ji turi užimti „nacionalinės antropologijos“, o ne „globaliosios žmogotyros“ nišą. Todėl čia perspektyvios yra „antropologijos namie“ bei „pokomunistinės Centrinės ir Rytų Europos antropologijos“ paradigmos. Taip pat

pažymėta, kad Lietuva pirmoji iš Baltijos šalių pradėjo socialinės antropologijos studijų programą Vytauto Didžiojo universitete.

Svarbiausias Litomyslio susitikimo rezultatas – tvirtas apsisprendimas stiprinti ir plėsti bendradarbiavimą tarp Europos antropologinių mokslų ir tyrimų institucijų, įgyvendinti bendras studijų, specialistų tobulinimosi, antropologinių tyrimų ir bendrosios plėtros programas. Tad buvo nutarta suorganizuoti dar du susitikimus, vieną Sienoje (Italija), organizuojamą Dr. Fabio Mugnaini (Sienos universitetas), kuris parengtų jungtinę antropologijos dėstymo–tobulinimosi programą, apimančią vieną ar keletą departamentų ar universitetų. Kitas susitikimas įvyktų Paryžiuje; organizuojamas Martine Segalen, jis būtų skirtas specifinių tyrimų projektų, taip pat vykdomų vienos ar kelių tyrimų institucijų, inicijavimui ir plėtrai.

Konferencijos pabaigoje buvo parengta paraiška – programinis pasiūlymas Europos mokslo ir techninių tyrimų bendradarbiavimo centrui *COST*. Buvo nutarta pateikti jam ketverių metų trukmės programą „Antropologija Europoje. Dėstymo ir specialistų rengimo bei tyrimų darbotvarkės sukūrimas ir realizavimas“. Tikimasi, kad *COST* finansinė parama leistų ryžtingiau planuoti ir siekti proveržio Europos antropologijos sisteminimo baruose.

Visi Litomyslio forume skaityti pranešimai bus išspausdinti atskiru leidiniu, be to, jų pagrindu rengiami specialūs dviejų žurnalų – *Ethnologie française* (skirta antropologijos dėstymui ir studijoms Europoje) bei *FOCAAL. European Journal of Anthropology* (skirta Europos antropologiniams tyrimėjimams) – numeriai.

Vytis Čiubrinskas

Regiono apibūdinimas: Baltijos regiono tyrimai žvelgiant iš sociokultūrinės antropologijos ir tarpdisciplininių tyrimų perspektyvos

2005 m. gegužės 19–25 d. 35 mokslininkai iš 10 šalių susirinko į Klaipėdos universitetą šiuolaikinių tarpdisciplininių studijų požiūriu aptarti Baltijos regione atliekamus tyrimus. Konferencijos dalyviai iš Danijos, Suomijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos, Rusijos, Jungtinės Karalystės ir Jungtinių Valstijų diskutavo, kokie ryšiai sieja sociokultūrinę antropologiją su Europos antropologijos, regionų istorijos, istorinės antropologijos, etnomuzikologijos ir folkloro studijomis. Mėginta šiuolaikinių antropologijos tyrimų aspektais apsvarstyti Baltijos regioną. Siekiant įgyvendinti šį tikslą ir akcentuoti plenarinių sesijų svarbą, į konferenciją iš Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės buvo pakviesti aukšto rango antropologai. Ši konferencija davė puikią progą vietiniams tyrinėtojams, dirbantiems neseniai Lietuvoje atsivėrusioje socialinės antropologijos srityje, ir jų kolegoms iš užsienio pasidalinti idėjomis ir praktine tyrimo patirtimi. Konferenciją sumaniai organizavo Klaipėdos universiteto Baltijos jūros regiono istorijos ir archeologijos institutas, ją finansavo Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Pirmojoje plenarinėje sesijoje perskaitytuose pranešimuose aptarta, kaip kultūros sampratą veikia istorinis kultūrinių skirtumų pasiskirstymas, valstybinių sienų stumdymo ir valdžių kaitos sukeltas žmonių (ir etninių/tautinių grupių) dislokavimas bei relokavimas, globalios migracijos pažadintas multietninių bendrijų kūrimasis, taip pat naujų genetinių ir reprodukcinių technologijų įdiegimas. Šie pranešimai metė iššūkį nusistovėjusioms teritorialumo, socialinės organizacijos (pvz., giminystės) tapatumo formavimosi ir istorinio tęstinu-

mo sampratoms, kurios paprastai siejamos su kultūros idėja. Šie fundamentalūs svarstymai, taip pat bendrojo pobūdžio klausimai, susiję su pasienio regionų conceptualizacijos tarpdisciplininiais ir tarptautiniais tyrimais, atvėrė galimybes imtis tiriamojo darbo konkretesnėse srityse.

Antrosios sesijos pagrindinis pranešimas „Multiculturalism: Remaking Boundaries“ kvietė antropologus taisyti viešuose diskursuose apie multikultūralizmą skelbiamą, dažnai sureikšminamą ir labiausiai akcentuojamą etnocentrinę išvadą. Kitų pranešimų autoriai daugiau pabrėžė Baltijos regiono pasienio tyrimus, akcentavo metodologines ir praktines problemas, kurios iškyla interdisciplininiais tyrinėjimams, kėlė bendrojo pobūdžio klausimus apie tapatumo formavimąsi ir socialinę integraciją, kurią išgyvena multietninės, ypač Europos Sąjungos ir Rusijos pasienio vietinės bendruomenės, staiga susidūrusios su nauja geopolitine tikrove.

Trečiojoje sesijoje nuolat skambėjo Europos integracijos ir kultūrinės diversifikacijos motyvas. Šiuos abu procesus skatina Europos Sąjunga, laikanti juos pagrindu ieškoti naujų būdų tyrinėti tapatumą, paveldą ir tradicijas, t. y. šios sesijos temas. Kituose pranešimuose nagrinėti tradicinės etnologijos (etnografijos) ir folkloro (etnomuzikologijos) tyrinėjimai Baltijos regione. Jų autoriai, žvelgdami iš tarpdisciplininių tyrimų ir šiuolaikinės socialinės ir kultūrinės antropologijos perspektyvos, kritiškai įvertino jau minėtus tyrimo požiūrius ir metodus. Šioje sesijoje ryškiai dominavo vietinio tyrinėjimo tradicijų aptarimai ir biografiniai pasakojimai, kurių pateikėjai – vaikai, perkelti iš Karaliaučiaus į Lietuvą atėjus į valdžią sovietams. Visa tai įkūnijo

nepaprastas filmas „Wolf's Children in the Baltic Region. 1947–1997“, kuri konferencijos dalyviai pamatė po sesijos. Mano manymu, šis filmas kartu su autoriaus puikia žžanga – tai tikrų tikriausias daugiaaspektis naratyvas, apimantis daugelį svarbiausių problemų, kurios domina šios konferencijos dalyvius.

Antropologijos „naujojoje“ Europoje temai skirta baigiamoji sesija užpildė visą konferencijos paskutiniosios dienos darbotvarkę. Pagrindiniame pranešime siūlyta antropologijai-etnologijai imtis naujo vaidmens augančioje ir visuotines piliečių teises bei tapatybę propaguojančioje Europos Sąjungoje. Pranešime teigta, kad ES periferiniai pasienio regionai (pvz., tokie, kurie aptarinėti šioje konferencijoje) privalo tapti pačiais svarbiausiais tyrimo laukais. Juose, atsižvelgiant į vietinę gyvenseną, reikėtų tirti sinchroniškai vykstančius kultūrinio suivairėjimo ir politiškai skatinamo suvienodėjimo procesus. Antrajame pranešime aptartas baltiškiosios sociokultūrinės antropologijos mokyklos radimosi klausimas: ši mokykla galėtų būti konstruktyvi alternatyva, padedanti vaduotis iš įvairių spąstų, kurie gresia šiai Vakarų mokslo įstaigose patogiausiai išitaisiusiai disciplinai. Trečiajame pranešime trumpai apibūdinamas socialinės antropologijos tapsmas Lietuvoje išitvirtinusių akademinų tradicijų kontekste. Kiti šios sesijos pranešimai verti dėmesio dėl to, kad juose atsiskleidė platus spektras antropologinio tyrimo perspektyvų, išryškėjusių gvildenant problemas, atspindinčias šiuolaikinius socialinius reiškinius (ir neatidėliotinus socialinius klausimus) Baltijos regione, pradedant medicininės antropologijos vaidmeniu sveikatos srityje ir baigiant kaimo bendruomenės ir

miesto (viešosios) erdvės transformavimusi, taip pat aptariant pilietybės, kaip žmonių priėmimo ir atmetimo priemonės Baltijos valstybėse posocialistiniu laikotarpiu, vaidmens klausimą. Relingūmą studijų ir neopagonybės vaizdingos raiškos šiuolaikinėje Lietuvoje įvertinimai irgi praturtino šią išpūdingą šiuo metu atliekamų tyrimų panoramą, kuriai vadovauja daugiausia jaunesnieji vietos ir užsienio tyrinėtojai.

Pasibaigus konferencijai, pajutau, kad jos dalyvius vienija stiprus noras plėtoti antropologijos perspektyvas siekiant geriau suprasti socialinę ir kultūrinę įvairovę šiame sparčiai kintančiame regione, kuris svarbus tuo, kad čia konsoliduojasi vėl nepriklausomybę atgavusios valstybės ir Europos Sąjunga. Šiame regione vis labiau ryškėja globalus žmonių, idėjų ir daiktų srautas, nors taip pat, ieškant kolektyvinės tapatybės, iš naujo vyksta istorinės atminties atradimas ir mobilizacija. Ši konferencija davė gerą progą tokiems kaip aš pašaliečiams atkreipti žvilgsnį į platų etnografijos pagrindu atliekamų antropologinių tyrinėjimų spektrą, išsamiai atskleidusią dabartinę Baltijos regiono studijų būklę.

Labai pagirtinas sumanus konferencijos organizavimas. Apsilankymai Klaipėdos savivaldybės etnokultūros centre, Simono Dachso name, baigiamoji ekskursija po Kuršių Neriją mums visiems suteikė progą savo akimis išvysti aplinką, įkvėpusią daugelį šioje konferencijoje pristatytų darbų. Numatomame išleisti leidinyje apie konferencijoje perskaitytus pranešimus bus pabrėžta jos svarba telkiant Baltijos regione, ypač Lietuvoje, vykstančius antropologinius tyrimus.

Robert Gary Minnich

Iš anglų k. vertė Miranda Navickienė